

gyvenę dvarininkai skriaudė ir išnaudojo kaimo žmones. Todėl jų kūryboje kaimas yra daugiau idealizuojamas. Be to, jų tematiką sudarė mergaičių gyvenimo problemos, jaunimo, išėjusio iš kaimo į miestą, klausimas, kaip yra net autobiografinių bruožų.

Prof. V. Mykolaitis Putinas apie jų kūrybą taip sako: "Vienu žvilgsniu apėmę visą Lazdynų Pelėdos kūrybą, pastebėsime, kad jos vaizduotasai gyvenimas turi savotišką atspalvį. Jis yra pesimistiškas, liūdnas ir šaltas. Likimo nepalaima, žmonių skriauda bei piktumas ir savo pačios nuodėmė bei kaltė slegia daugumą jos atvaizduotų personažų."

Didžiausiam L. Pelėdos kūrinijje – "Klaidoje" yra paliesta labai jautri dabar ir seniau mūsų gyvenimo tema, būtent – mišrios vedybos. Šioje apysakoje autorė vaizduoja kaimo gyvenimą, kai ūkininkai leidžia sūnų į mokslą, tikėdamiesi, kad jis palengvins jų gyvenimą senatvėje. Tai Lietuvos kaimo vaizdas spaudos draudimo ir 1905 m. revoliucijos metu. Bet gyvenime viskas išėjo kitaip. Sūnus baigęs mokslus, veda kitatautę, kuri jį pameta, palikdama jam mažą dukrelę. Tada jis grįžta į tėviškę. Bet ir čia padaro dar didesnę klaidą – susideda su sukilėliais ir besislapstydamas žūsta. Jo dukrelė prigeria tvenkinį, o tėvai nužudomi kazokų.

Mišrios šeimos klausimą mūsų literatūroje kėlė ir kiti rašytojai, kaip V. Kudirka, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, net vadindamas mišrias vedybas šeimos vėžiu.

Lazdynė Pelėdos raštai buvo spausdinami Varpe, Ūkininke, Vilty, Draugijoje, Tėvynės Sarge, Šaltinyje, Naujoje Vaidilutėje ir kitur. O Marija yra buvusi bendradarbė ir "Moters" žurnalo.

Jų kūrinių buvo įdėta beveik visose mokinių skaitymo knygose.

Štai jų raštų ištrauka, paimta iš apysakaitės "Ir pražuvo kaip sapnas":

"Rūsčiomis žiemos dienomis ir ilgais vakarais, tupėdamas pas krosnį, senelis Juozas pynė bučius, venterius ir tinklus mezgė; dienoms pratįsus, medžio darbų griebėsi: kibiramis šulus tašė, geldas skobė... Iš visų darbų labiausiai jam patikdavo klumpės dirbti. Klumpė padirbti tai niekis, bet ji padailinti ir pagražinti tai buvo tikras jo džiaugsmas. Kelias dešimtis porų klumpių išskobęs, senis sustatydavo jas asloje ir iš eilės imdavo dailinti su tikru pasigėrėjimu... Pasimovęs klumpę ant kairiosios rankos, atsargiai tēpliodavo dažais išraižytąsias šakeles. Išbaigęs visą gražumėlį, padėdavo žemėje, meiliai šypsodavosi ir prisimerkęs veizdėdavo, traukdamas pypkę.

– Mesk akį, motin, – prabildavo į žmoną, – ar ne genys?

– Besibjauroji, tėvai, kas tau už tai mokės? Įmaus į purvyną, tai ir po gražumo!

Temdavo tada šviesusis nusišypsojimas senelio veide ir galvą kinkuodamas tarydavo:

– Ar išmano kiaulė pipirus! Ne jai ir renkami! Eik tu, eik! Vargšė, naktį gimusi esi!... Ne su vietiniais skatikais gyvensi... Žmona, pečius traukydama, atsikirsdavo tyliai:

– Nė su savo margosiomis klumpėmis dangaus slenksčių nebaldysi.

Smarkiau nesusikirsdavo juodu niekada..."

Gal kaip kurie skaitytojai ir jieškojo jų kūryboje gilesnių motyvavimų, bet žmonės jų raštais domėjosi ir skaitė. Tad literatūrinis atžvilgiu abiejų seserų kūryba yra didelis įnašas į mūsų anų laikų taip dar menką grožinę literatūrą.

Lietuvos Moterų Tarybos leistas žurnalas nuo 1937 iki 1940 m.
Viršelį dail. V. Pazukaitės.

ATMINIMAI

ALĖ RŪTA

Išblėsta veidai, užgęsta ir idėjos. Gyvenimo dienos dėstosi, kaip mozaika. Neplanuota, netaisyklinga, įvairių dydžių, formų ir spalvų stikleliais... Abstraktas. Ar yra toje mozaikoje koks dėsnis, koks nors stilius?

Pranas Varnelė galvojo ir galvojo, grįžęs iš ano susirinkimo. Ir tie mieli veidai, tos šviesios galvutės; tyros, klausiančios, nustebimo ir džiaugsmo pilnos akys... Tos dienos, tvarkomos mokyklos varpelio, ta išsiliejanti į koridorių jaunatvės, nekaltumo ir ateities svajonių banga...

Tai buvo mokytojo Varnelės gyvenimo šviesūs rėmai; skaistus, saulę sugeriantį, vitražo dugnas, pirmieji spalvoti dienų stikleliai, skaidrūs, persišviečiant, be tamsių, sunkių spalvų...

Tai atminimai. Jie lengvino pagyvenusio mokytojo sunkius fizinius darbus, nuskaidrino kasdienių rūpesčių tirštą pilkų debesį.

Tą vakarą Pranas Varnelė į susirinkimą nebuvo linkęs eiti. Skaudume tirpo sąnariai, skaudėjo galvą, aštirus kablukas ryjant drėskę gerklę. Buvo, matyt, persišaldęs; slogos ir gerklinės paskutiniu metu Varnelę

M. RAČKAUSKAITĖ-CVIRKIENĖ

PORTRETAS

(Jub. dail. paroda 1938 m.)

dažnai prigriebdavo, net paguldydavo. Amžius ir sunkūs darbai čiulpė jėgas, o bejėgi tykojo įvairios bakterijos. Nutykoję išikibdavo ir dar labiau silpnindavo, vaistams sukeliant prakaitus ir širdies plakimus. Taip, gyvenimas buvo nuolatinė kova: siela svajojo ir dėstė spalvotus idėjų bei darbų vitražus, kuriuos gyvenimas perstatinėjo ar triuškino; kūnas išaugo, išlapojo, o vargų kaitros, o ligų smūgiai tašė ir kirto jį žemyn, iki vytimo...

— Na, eikš, važiuojam. Negulinėk be reikalo. Ne taip jau tau skauda.

Lyg barė, lyg guodė Varnelienė, visa išsipočiusi, pasirengusi į susirinkimą. Juk tai ne paprastas susirinkimas, o su kavute ir užkandžiais, kur po programos prapliumpa juokavimai ir pa(ap) — šnekesiai, net dainos... Gera tarpais sunkią, pilką kasdienybę namie užrakinti ir pavažiuoti į kitų butus, kur nauji kilimai, kur stypčioja auskaruotos ir visos šviesiais plaukais pažįstamos, kur vyrai negaili komplimentų: "ponia, nė kiek per tuos metus nepasikeitė, tik pagražėjot..." Reiškia, pusmetinis, ir pašviesinimai ir nauja suknelė ir penkiolikos dolerių vertės aukšti odiniai batai, — viskas pastebėta. Ko suvargęs vyras namie niekada nepastebi iki mokesčių atsiskaitymo ir sąskaitų bei čekių knygelės tikrinimo. Tada tik užrinka:

— Vėl pirkai! Vėl parėdai...

Dabar kambarį buvo tylu. Tik užė atsišaldydamas šaldytuvą, tiksėjo laikrodis, švelni prietema vyniojo kambarį, radijatorių šilima glostė pečius...

— Kad...nieko gero gal ten... — Žmonai raginant ir svajojant, pasiraivė Varnelė ant sofos su "Draugu" rankose ir vėl įsikniaubė skaityti.

Tyčia ar tarp kitko, Varnelienė garsiau ir lėčiau pasakė:

— Ogi, sako, politinė tema pranešimą darysias kažkoks jaunas daktaras, atvažiavęs iš Vietnamo...

To Pranui Varnei užteko. Politinis pranešimas. Paskaita apie būdus Lietuvą laisvinti. Pogindžio veiklos istorija ir jos tęsinys išeivijoje. Jaunimo žygis į Jungtines Tautas... Panašios temos jį galėjo betkada prižadinti, staiga išgydyti negalavimus.

Greitkelio per pusvalandį Varnelės atsirado susirinkime. Ten buvo ir tai, ko norėjo Varnelienė, apyjaunė ir apydailė dar moteris; ten rado mokytojas Varnelė apščiai politinių pranešimų bei diskusijų.

Ir dar daugiau.

Varnelėms į apšviestą kambarį vos įžengus, pro visus prasiskverbęs, priėjo jaunas vyras ir linktelėjęs pasakė:

— Labas, ponas. Jūs mane mokėte lietuvių kalbos.

Pranas Varnelė atsilošė, prisimerkė ir neskubėdamas pratarė:

— Tai, turbūt, Vilniuje?

— Taigi.

Politinis pranešimas jau buvo prasidėjęs. Jie prisitraukė prie sienos kėdes ir susėdo. Amerikos vargai Vietname, dešimtūkstantinės raketos daužo tilteilius... Bet taip turi būti, nes tai idėjų kova, nes ko-

PIRMOJI LIETUVOS MOTERŲ DAILĖS PARODA

įvyko Kaune 1937 metais spalio mėn. Parodą rengė Katalikių Organizacijų Sąjungos moterų tautos komitetas: A. Vailokaitienė — pirm., Raulinaitienė — vicepirm., A. Galaunienė — vicepirm., E. Starkienė — sekr., O. Pakštienė — kasininkė. Vertinimo komisiją sudarė dailininkės: O. Dubeneckienė - Kalpokienė, S. Roemerienė, Petkevičienė, D. Tarabildaitė - Tarabildienė, Šklerienė ir V. Šleivyte.

Parodoje dalyvavo 40 moterų dailininkių. Buvo išstatyti 300 darbų — tapybos, skulptūros, keramikos ir grafikos. Lankytojų buvo apie trys tūkstančiai pavienių ir trisdešimt ekskursijų. Parduoti 44 darbai.

* * *

*

* * *